

УДК 372.881.111.1(378)

ІМЕРСІЙНИЙ МЕТОД ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА МОВНИХ КУРСАХ

Тимофєєв В.А.

Київський державний коледж туризму та готельного господарства

У статті розглядаються загальні принципи імерсійного методу та його специфічні компоненти на прикладі викладання іноземних мов на мовних курсах. Розроблено загальні напрями зі створення системи імерсійних вправ. Запропоновано список рекомендацій для викладачів із застосування імерсійного методу під час викладання іноземних мов на мовних курсах.

Ключові слова: імерсійний метод, курси іноземних мов, темперамент, імерсійні вправи.

Постановка проблеми. У схваленій в 2016 році Кабінетом Міністрів України Стратегії підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування у сфері європейської інтеграції до 2021 року визначено один з таких напрямів реалізації Стратегії: «організація мовної підготовки офіційних мов держав-членів ЄС за відповідними навчальними програмами» [8].

Враховуючи вимоги сьогодення до будь-якого освіченого громадянина сучасної України інтегруватися у європейський соціокультурний простір, зростає попит на послуги з викладання іноземних мов, які надаються державними та приватними мовними школами країни.

Виконання вимог обраної стратегії вимагає мобілізації педагогічного потенціалу країни для визначення оптимальних методів досягнення мети та забезпечення інтенсивної мовної підготовки службовців як державних, так і недержавних структур.

Аналіз джерел і публікацій. Вивчення літератури із зазначеної проблематики ми представили у табличному форматі, де вказали автора та стислий зміст дослідження (див. табл. 1).

Отже, аналіз попередніх досліджень з заданої тематики показав, що імерсійний метод:

- переважно застосовується під час викладання іноземної мови дітям раннього віку з огляду на їхні психологічні особливості;

- визнається найкоротшим шляхом до опанування іноземною мовою і входить у систему білінгвального навчання (викладання циклу навчальних предметів виключно іноземною мовою, таким чином формуючи в учнів білінгвізм, т.т. двомовність);

- здебільшого розроблений і поширений у країнах Європи та Америки з кількома офіційними мовами (наприклад, Канада);

- використовується у спеціалізованих середніх школах і полягає у застосуванні іноземної мови під час вивчення предметів навчальної програми;

- у дошкільному віці розглядається як спосіб занурення дітей в іншомовний соціокультурний простір та виховання білінгвальної особистості;

- передбачає створення у студента враження монолінгвізму викладача іноземної мови;

- знаходиться на стадії становлення і вимагає удосконалення як в країнах Європи, так і в нашій країні;

- не використовується під час підготовки професійних викладачів і не викладається як один

з методів, що входить до економної та продуктивнішої системи досягнення педагогічної мети;

- вимагає створення комплексів дидактичних розробок та програм та проведення експериментальної перевірки дієвості методу під час викладання іноземних мов на мовних курсах.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у/в:

- 1) визначенні завдання імерсійного методу для викладача іноземних мов на мовних курсах;

- 2) описі темпераментів людини під ракурсом її особливостей щодо вивчення іноземних мов;

- 3) виділенні загальних рис підходу до кожного з темпераментів з метою оптимізації навчального процесу та створення психологічного комфорту під час вивчення іноземних мов;

- 4) окресленні стратегії для подальшого створення системи вправ для досягнення цілей імерсійного методу;

- 5) простеженні шляхів адаптації прийомів імерсійного методу до навчання юнацької та дорослої аудиторії іноземній мові на мовних курсах;

- 6) розробці рекомендацій для викладачів мовних курсів щодо застосування імерсійного методу під час викладання іноземних мов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «імерсійний» походить від латинського дієслова «immergo» (занурювати). В україномовній традиції цей прийом формування мовної компетенції називають методом занурення у мовне середовище. Такий метод передбачає не лише суцільне використання іноземної мови під час викладання навчальних дисциплін, але й долучення студентів до культури і традицій, в яких виникла ця мова.

Якщо в західноєвропейській традиції імерсія – це метод для формування двомовної компетенції в учнів шкіл у країнах з двома і більше офіційними мовами, то вітчизняною науковою традицією цей термін трактується ширше, і застосовується також для опису методів викладання іноземних мов.

У нашому розумінні метою такого методу є розвиток у студентів здатності абстрагуватися від рідної мови, тобто дистанціюватися від впливу граматичних та лексичних моделей рідної мови, і під час породження іншомовного «продукту» рухатися від ситуації до мови. Цей метод покликаний дозволити студентам долати міжмовну диференціацію і розвивати звичку думати мислиннесими патернами (зразками) носіїв мови, яка вивчається.

Для успішного застосування методу імерсії під час вивчення іноземної мови на мовних курсах ми виявили три передумови:

- 1) врахування психологічних особливостей студентів (темпераментів);
- 2) розробка спеціальної системи вправ;
- 3) спеціальна підготовленість викладацького складу.

Отже, розглянемо перший компонент імерсійного методу – психологічний аспект слухачів курсу.

Давньогрецький філософ-неоплатонік Плотін (204–270) у трактаті «Еннеади» (αἱ Ἐννεάδες) писав: «наш темперамент буде визначатися розташуванням зірок, а відтак, і дії, які витікають з темпераменту, і все світосприйняття, яке обумовлене враженнями» [3, с. 252].

Про вплив «сезону народження» на формування особистості людини та його темперамент вказують і сучасні американські науковці, теоретики еволюційної психології, Дж. та Л. Палмери у книзі «The Ultimate Origins of Human Behaviour» [3, с. 273].

Зважаючи на вищезазначені факти, наша модель імерсійного методу враховує індивідуальний психологічний портрет слухача під час викладання іноземних мов. Тому для викладачів, які працюють за обраним методом, важливе значення має не лише вік та освіта студента, але й його темперамент та дата народження, на підставі яких підбирається підхід та обирається інструмент психологічного впливу з метою забезпечення найефективнішого засвоєння матеріалу та, що

Таблиця 1

<p><i>Овсяннікова М.А. Імерсійний метод під час викладання іноземної мови у дошкільному віці</i> [5]. Як видно з назви статті, автор дослідження притримується загальноприйнятій у Західній Європі традиції і досліджує особливості імерсійного методу на прикладі вивчення іноземної мови дітьми дошкільного віку. У публікації підкреслюється, що метод занурення стає можливим завдяки здатності дітей раннього віку засвоювати мову шляхом постійних повсякденних контактів цією мовою, як це відбувається під час засвоєння рідної мови дітьми. Дослідниця згадує досвід Німеччини, де було здійснено проєкт викладання іноземної мови дітям за допомогою імерсійного методу: розуміння слів та висловлювань дітьми досягалося завдяки міміці, жестам, повторенню, введенню контексту. Педагогам необхідно було виявити неабияку винахідливість для забезпечення розуміння нових слів і фраз дітьми. Під час пояснення нового матеріалу викладачі вдавалися до різних форм пояснення, як-от: зображення сюжету через малюнки (наочні засоби), імітація сценок з повсякденного побутового життя (прибирання, похід до магазину, прання тощо), використання звукового матеріалу. Найголовніша особливість цього методу полягала у тому, що діти повністю переміщувалися в іншомовне середовище на відміну від учнів, які вивчали мову 2-4 години на тиждень. Примітним є те, що подекуди діти дізнавалися назви предметів спочатку іноземною мовою, а потім рідною. Більше часу вимагало звичайно пояснення абстрактних понять – «вчора», «думати» тощо. Метою цього проєкту були різнобічний розвиток особистості дитини та її підготовка до сприйняття вивчення іноземної мови не як обов'язку, а як задоволення. Тобто створювалися передумови для подальшого зацікавлення іноземною мовою як захоплення або навіть хобі.</p>
<p><i>Перишуківа О.О. Сучасний учитель іноземної мови в умовах формування єдиного освітнього простору Європи</i> [7]. У своїй статті автор цієї публікації зауважує, що імерсійне навчання поширене у країнах Західної Європи у рамках реалізації Болонської системи освіти. Відповідно до імерсійного методу іноземна мова використовується як засіб навчання не лише на заняттях з вивчення відповідної іноземної мови, але й під час вивчення як профільних, так і непрофільних предметів. Автор виділяє такі основні ознаки імерсійного методу:</p> <ul style="list-style-type: none"> – опанування іноземною мовою в малих групах: акцент робиться на групову та парну роботу з метою більшого залучення студентів до практики мови, що вивчається; – розвиток ініціативи учнів (тобто центром робочого процесу є студент, а не викладач); – навчання учнів «виробництву знань», тобто застосування індуктивного методу викладання нового матеріалу, згідно з яким студенти, відштовхуючись від прикладу, самостійно виводять правило; – створення на уроці атмосфери підтримки учнів: викладач виступає у ролі фасилітатора, тобто організатора заняття і партнера студентів.
<p><i>Марченко А.І. та Капустін І.В. Принцип природовідповідності у системі білінгвального та імерсійного навчання</i> [4]. Користуючись досягненнями великого педагога Яна Амоса Коменського автори цього дослідження стверджують, що всі педагогічні засоби мають відповідати природним принципам. Імерсія є методичною технологією, яка природно занурює учнів у простір тієї мови, яка вивчається, оскільки вона:</p> <ul style="list-style-type: none"> – знімає бар'єр невпевненості; – знімає тиск з боку викладача оцінку; – передбачає психотерапевтичну допомогу, навіювання, зняття стресу, введення у стан спокою; – навчальна інформація не заучується, а переживається («навчання із захопленням»); – передбачає комфортні психологічні та матеріальні умови; – створюючи відчуття свободи, допомагає людині розкрити свій внутрішній потенціал; – пропонує своєчасний зворотній зв'язок та корекцію помилок; <p>збуджує інтерес до навчального матеріалу та переконує в його практичній цінності;</p> <ul style="list-style-type: none"> – активізує та розвиває мислинні процеси. <p>До дидактичних засобів технології занурення відносяться: схеми, таблиці, графіки, комунікативні ситуації, ділові ігри, відео- та аудіозаписи, театралізовані сценки. Слухачам пропонується не визубрювати дидактичні засоби, а пов'язувати їхній зміст з реальними життєвими ситуаціями.</p>
<p><i>Вершкова Н.Д. Імерсійна модель білінгвального дитячого садку</i> [2]. На думку автора статті, людину необхідно занурювати в іншомовне середовище починаючи з дитячого садку, що пов'язано з віковими особливостями розвитку психіки дитини. Пам'ять дитини дошкільного віку вирізняється довготривалістю, і здатна засвоювати навчальний матеріал блоками-модулями; допитливість дитини дозволяє будувати навчання на ігрових ситуаціях; відсутність психологічного та мовного бар'єрів, а також усталених моделей рідної мови створюють ідеальні умови для занурення дитини в іншомовний соціокультурний простір; дошкільний вік – це сензитивний період розвитку мовлення через звуконаслідування. У статті підтримується така мовна політика, за якої у дитини людина асоціюється з однією мовою, яка використовувалася під час першого знайомства. Тому викладачеві не рекомендується переходити на рідну мову під час викладання іноземної, щоби у складних ситуаціях дитина не переходила на спільну з педагогом рідну мову, а шукала мовні засоби для висловлювання іноземною, яка вивчається. Таким чином іноземна мова перетворюється з мети навчання на засіб встановлення міжособистісного контакту.</p>

найголовніше, формування навичок його відтворення засобами іноземної мови, яка вивчається.

Домінантний тип темпераменту слухача курсів (оскільки людина являє собою найчастіше суміш різних типів) викладач визначає або після певного часу спілкування на підставі своєї кваліфікації та досвіду (будь-який професійний викладач – це насамперед педагог-психолог) або користуючись загальнодоступними в психологічній літературі або в Інтернеті *паспортами темпераментів*.

Нашим наступним завданням був аналіз загальних здібностей темпераментів до вивчення іноземних мов. Для цього ми скористалися як стереотипними описами, так і власним багаторічним досвідом викладання іноземних мов на мовних курсах та спілкування зі слухачами (табл. 2).

Тепер звернемо ракурс нашого дослідження на другу педагогічну умову реалізації імерсійного методу.

Відправним пунктом вправ у межах імерсійного методу є певна життєва ситуація. Завданням для студентів є реакція на задану ситуацію, вживаючи запропоновані мовні патерни, які відображають особливості мислення носіїв мови, що вивчається. Наглядним прикладом такого роду вправ може служити таке завдання [4, с. 15]:

What questions do you ask in the following situations?

1. You want to know the English word for «скрепка».
2. You want to know what homework is.
3. You didn't hear what the teacher said.

Студентам задано одну з типових аудиторних ситуацій: як спитати викладача про невідоме слово, як перепитати співрозмовника, як дізна-

тися про домашнє завдання тощо. На основі таких завдань-ситуацій вивчаються конструкції, за якими граматично правильно будуються англійські запитання. З психологічної точки зору для дії необхідним є мотив [5]. Завданням імерсійного методу є створення для студентів мотиву-потреби, яка є копією реальної життєвої ситуації. Перед студентом-слухачем мовних курсів ставиться проблема, для розв'язання якої пропонується набір тематичних слів та функціональних фраз.

Досвідченим викладачам відома ситуація, коли студент, за його словами, не знає що сказати (у нього немає ідей) або як сформулювати свою думку (у нього не вистачає словникового запасу). Завданням імерсійного методу є навчити студента генерувати висловлювання за схемою «потреба-ідея-мова». Наприклад, є потреба – це професійна діяльність. Ідеї подаються у вигляді слів та фраз. Така імерсійна вправа виглядає наступним чином:

Студенти читають опис спеціальної ситуації (рідною або іноземною мовою) і за допомогою запропонованого мовного матеріалу складають 3-4 речення-реакції на задану ситуацію. Наприклад:

Ви – черговий адміністратор. Зустріньте гостя, дайте інформацію щодо процедури реєстрації, поясніть, що треба вказати в реєстраційній карті. Побажайте приємного перебування у готелі та місті.

**reception clerk
to welcome
registration form / to include
problems / to help
to enjoy smth**

Таблиця 2

Сангвінік	Зазвичай представник цього типу не зазнає особливих труднощів під час вивчення іноземних мов. Адже сангвінік має саме ті якості, які потрібні для розвитку мовленнєвих навичок та сприйняття іншомовного мовлення, – комунікабельність та чарівність натури. Прагнення сангвініка завжди бути у центрі уваги вимагає від педагога та одногрупників толерантності та розуміння. Сангвінік швидко впорюється з різного роду завданнями, але тільки за умови своєї зацікавленості в них. Проте деяка поверховість, непостійність, неухважність до деталей (які можуть бути важливими), прагнення до постійного переключення на іншу сферу діяльності можуть стати на заваді на шляху до успішного засвоєння знань з іноземної мови.
Холерик	Зазвичай мови даються холерику легко, оскільки він – натура комунікабельна, балакуча, схильна до нових міжособистісних контактів, а практика в усному мовному спілкуванні і є запорукою успіху у вивченні іноземної мови. Холерик не боїться мовного бар'єру та допущення яких-небудь граматичних або лексичних помилок. Холерику властиві відмінна вербальна пам'ять та швидкість реакції, необхідна під час переходу з однієї мови на іншу. Проте досягти бажаного успіху холерику заважає слабка підпочочність, необхідна для виконання домашнього завдання та самостійної роботи з вдосконалення своїх знань та навичок, а також часом надмірна самокритичність та схильність всім і всіма обурюватися.
Флегматик	Слабкістю флегматика є усне мовлення. Викладачі з досвідом знають, як важко «розговорити» флегматика. По-перше треба усвідомлювати, що флегматик має низький рівень продуктивності вербальної пам'яті. Це типовий інтроверт, тобто мовлення у флегматика відбувається переважно засобами внутрішнього голосу, і завданням викладача є пошук та використання таких методів, які допоможуть флегматику «екстравертувати» (озвучити) свою внутрішню мову. По-друге, необхідно враховувати, що флегматику необхідний час для пристосування до співрозмовника та встановлення контакту. Проте флегматик добре здатен до послідовної методичної діяльності, яка вимагає витримки, постійності та фізичної і розумової витривалості.
Меланхолік	Підвищена тривожність або зацікленість на проблемі меланхоліка часто перешкоджає вступу у вербальний контакт. Меланхоліку спочатку потрібно все обдумати та зважити, бажано запропонувати йому викласти свої ідеї письмово, прочитати, перевірити на граматичні і лексичні помилки, надати кваліфіковану допомогу, завірити у правильності, вселити впевненість, і лише після цього можна переходити до озвучування думок іншою мовою. Така методика, яка вимагає від викладача терпеливості, допоможе меланхоліку розкритися і виявити себе як вдумливого та глибокого співрозмовника, здатного до змістовного діалогу. І насамкінець зауважимо, що до очевидних переваг меланхоліків перед, наприклад, сангвініками та холериками, є здатність до засвоєння знань наодинці, та відсутність залежності від колективу. Тому викладачам необхідно ставитись поблажливіше до прагнень студентів з меланхолійною домінантою у темпераменті до індивідуальної роботи і шукати альтернативні шляхи залучення їх до групової роботи в залежності від робочої ситуації.

Один із студентів зачитує свій варіант монологу; прослухавши, викладач виправляє граматичні та лексичні помилки і пропонує можливий текст, приміром:

Good evening! Welcome to our hotel. I'm your reception clerk. My name is Here is your registration form that includes name, date of birth, occupation and address. Fill it in and sign, please. If you have any problems, I will kindly help you. Enjoy your stay in our hotel.

Складений текст всі студенти повторюють, а вдома закріплюють.

Для реалізації імерсійного методу велика роль відводиться функції викладача, який має персонально опікати навчальний процес і надавати студентам необхідні консультації для успішного виконання вправ. Це третя передумова успішного застосування методу імерсії. Для більш чіткого усвідомлення своїх обов'язків для викладачів мовних курсів ми розробили таку інструкцію або пам'ятку-статут:

1. Викладач іноземної мови на своєму занятті не покращує свої знання, а передає свої навички студентам-слухачам, тобто навчає їх. Таким чином зміщується акцент від «педагогоцентризму» до «студентоцентризму». Більшу частину заняття (близько 80%) мають говорити учні, а не викладач.

2. Професійний викладач іноземної мови має бути **непомітним**. На мовних курсах він перетворюється на партнера і співрозмовника студентів, зливаючись з ними, і ніяким чином не виявляє свій авторитет, а поступово його заслугує.

3. На курсах іноземних мов викладач виконує роль **організатора** заняття. Тобто йому необхідно змоделювати іношомовне середовище, тому заняття у своїй переважній більшості (99%) ведуться мовою, що вивчається.

4. Наступна роль викладача мовних курсів полягає в **контролі** якості матеріалу, що засвоюється студентами. За допомогою відповідних іношомовних Інтернет-ресурсів викладач стежить за граматичними та лексичними змінами, які відбуваються в мові з часом. Тобто викладач регулярно поновлює свою компетенцію.

5. Викладач іноземної мови є **помічником-порадником**, який з урахуванням природних еволюційних змін в структурі будь-якої живої мови допомагає студентам вчитися. Тобто до учнів доноситься усвідомлення того, що заняття з викладачем на мовних курсах – це іношомовна країна в мініатюрі. На такій «зустрічі» з викладачем студент має можливість здобувати певний обсяг нової інформації та практикуватися у мові, яку вивчає. Такі «сеанси» у групі не звільняють слухача курсів від самостійної роботи з підвищення рівня знань та покращення навичок за допомогою альтернативних джерел інформації та практики: Інтернет, живе спілкування з носіями мови або з партнером з навчання, т.з. study buddy.

Висновки. Для розробленого нами імерсійного методу найважливіше значення має усвідомлення особливості та неповторності кожної людини. Такий метод занурення в іношомовне середовище у штучно створених умовах вимагає від викладача уміння створити зі свого заняття мінівиставу, і передбачає толерантне, точніше, толерантно-вимогливе ставлення до студентів. Викладач у таких умовах – це насамперед помічник (facilitator). Його основне завдання не передавати готову інформацію, а організувати і проводити захід-подію (event), під час якої слухачі вступають у ролі акторів-імпровізаторів і беруть найактивнішу участь, а викладач – це всього-навсього режисер. Студент у форматі імерсійного методу – це не лише пасивний слухач та записувач (listener and writer), але й активний відтворювач (speaker and doer).

Крім того, зважаючи на те, що імерсійний метод передбачає високий відсоток групової та парної роботи (близько 80% від заняття), до фактору темпераменту привчаються і самі студенти, що стане у нагоді під час встановлення успішних міжмовних контактів з носіями іноземної мови у реальному житті. Таким чином, підсвідомо забезпечується не лише іношомовна підготовка слухачів, але й психологічна, яка є частиною культури міжмовної комунікації.

Список літератури:

1. Англійська мова: Збірник вправ / Укладач: В.А. Тимофєєв. – К: Видавництво «КУТЕП», 2013. – 250 с.
2. Вершкова Н.Д. Иммерсионная модель билингвального детского сада // Диалог культур (Под. ред. Е.Г. Таревой, Л.Г. Викуловой). Москва: Изд-во Общество с ограниченной ответственностью «Языки Народов Мира», 2016. С. 99-103.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 366 с.
4. Марченко А.И., Капустин И.Б. Принцип природосообразности в системе билингвального и иммерсионного обучения // Вестник Федерального государственного образовательного учреждения высшего профессионального образования. Москва: Российский государственный аграрный университет – МСХА им. К.А. Тимирязева, 2008. – С. 54-57.
5. Овсянникова М.А. Иммерсионный метод при обучении иностранному языку в дошкольном возрасте // Материалы научной конференции профессорско-преподавательского состава, аспирантов, магистрантов и соискателей ТГПУ им. Л.Н. Толстого. Тула: Изд-во ТГПУ, 2010. – С. 119-121.
6. Палмер Дж. Эволюционная психология. Секреты поведения Homo sapiens. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. – 384 с.
7. Першукова О.О. Сучасний учитель іноземної мови в умовах формування єдиного освітнього простору Європи // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2010. – Вип. 15; Ч. 1. – С. 53-59.
8. Про схвалення Стратегії підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування у сфері європейської інтеграції до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT2105.html

Тимофеев В.А.

Киевский государственный колледж туризма и гостиничного хозяйства

ИММЕРСИОННЫЙ МЕТОД ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ НА ЯЗЫКОВЫХ КУРСАХ

Аннотация

В статье рассматриваются общие и специфические компоненты иммерсионного метода на примере преподавания иностранных языков на языковых курсах. Разработаны общие направления по созданию системы иммерсионных упражнений. Предложен перечень рекомендаций для преподавателей по применению иммерсионного метода при обучении иностранным языкам на языковых курсах.

Ключевые слова: иммерсионный метод, курсы иностранных языков, темперамент, иммерсионные упражнения.

Timofeev V.A.

Kiev State College for Tourism and Hospitality

IMMERSION METHOD OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO COURSE STUDENTS

Summary

The article deals with the general and specific components of the immersion method while teaching foreign languages to course students. We offer a common system of immersion exercises as well as a list of recommendations for teachers.

Keywords: immersion method, foreign language course, temperament, immersion exercises.